

I indledningen anskueliggør udgiveren ved eksemplifikation, hvorledes indberetningerne kan bruges ved komparativ kortlægning af maltekølletyper, gavlformer, tagkonstruktionstyper o. lign., men påpeger også, hvor de mange vanskeligheder opstår ved eksempelvis sammenlignende prisberegninger af omkostningerne ved opførelse af gårde i landets forskellige egne. Foruden farvegengivelser af originaltegninger, der fulgte indberetningerne, suppleres kilden her også af bl.a. de meget

givende fotografier fra den store bondegårdsundersøgelse i 1940'erne. Udgivelsen vil utvivlsomt være til stor nytte for flere faggrupper af historikere, etnologer, arkitekter, dialektforskere o. lign., men selv om det måske ikke har ligget i opgaven, ville det unægteligt have været en særlig force, hvis udgiveren med sin omfattende kompetance på feltet mere konkret havde anvist de perspektiver på kilden, der kan rumme nye forskningsresultater.

Lars Dybdahl

HÅNDBØGER OG HJÆLPEVIDENSKABER

Hans H. Worsøe: *Find dine rødder. Politikens håndbog i slægtshistorie.* (Politikens forlag, 1987). 215 s.

For slægtsforskerne foreligger efterhånden et fint udvalg af håndbøger og vejledninger. Senest er kommet Hans H. Worsøes *Find dine rødder*, en nyskrevet og fængslende opsat introduktion og håndbog, der er en væsentlig nyskabelse i forhold til de tidligere foreliggende.

Den første af disse var Paul Hennings: *Slægtsforskning*, fra 1933, afsluttet og udgivet af Harald Hatt og Albert Fabritius, der selv i 1943 stod som forfattere af *Håndbog i slægtsforskning*, genudsendt i 1963 i en lettere ajourført udgave. Da var allerede kommet Hans H. Worsøes første vejledning i emnet, *Grundbog i slægtshistorie*, fra 1962 og genudgivet allerede i 1963 for senere yderligere at komme i tre oplag, det seneste, det 5., fra 1976. Denne bog var da allerede af Hans Worsøe selv blevet suppleret med en udvidet udgave, med titlen *Slægtshistorie – en vejledning*, fra 1973, genudgivet i 1977 og 1982.

De mange udgaver vidner om en betydelig folkelig interesse for slægtshi-

storien, og der var da også enkelte andre håndbøger på markedet, således Anne Louise Alstrøms *Lær slægtsforskning*, fra 1970, og den lidt mere specielle *Slægtshistoriske studier i Sønderjylland*, oprindeligt skrevet af Johan Hvidtfeldt og udgivet i 1948, men udsendt i en ny, revideret og udvidet udgave af Hans Worsøe, der i 1983 stod som forfatter til en ny *Slægtshistorie i Sønderjylland – en vejledning*.

Sammenligninger mellem de tidligere og den nyeste håndbog i slægtshistorie viser, hvorledes emnet og perspektiverne er blevet udvidet. Paul Hennings' bog gennemgik efter en grundig indledning om det personalhistoriske studiums historie slægtsvidenskabens begreb, dens grundformer, kilder og opgaver. Derefter fulgte detaljerede redegørelser for efterslægtstavlen, anetavlen og de afledede og kombinerede fremstillingsformer, fulgt af grundige og meget værdifulde gennemgange af bibliotekernes og arkivernes slægtshistoriske indhold. Endelig redegjordes der for metoderne ved indsamling af det slægtshistoriske materiale, for navnet og for våbenet, bomærket og seglet. Da de øvrige nordiske lande dengang

endnu ikke havde deres egne håndbøger i emnet, afsluttedes bogen med korte afsnit om slægtsforskning i Sverige og Norge samt i Tyskland.

Denne plan og dette indhold bibeholdtes i de følgende udgaver, med mindre omrokeringer, idet dog afsnittene om bibliotekernes og arkivernes slægtshistoriske indhold nødvendigvis måtte ajourføres, mens afsnittet om udlandet udgik i 3. udgave under hensyn til, at de nordiske lande nu havde fået deres egne håndbøger.

Indholdet i Anne Louise Alstrøms, Johan Hvidtfeldts og Hans Worsøes første håndbøger udgøres af de samme elementer. Den førstnævnte bog gennemgår i en lang række afsnit de forskellige kilder, familiepapirer, folketællinger, kirkebøger osv. og har desuden nogle afsnit om anetavler og slægtstavler, navneskikke og adelsslægter. Johan Hvidtfeldts bog gennemgår de forskellige former for slægtshistorisk arbejde, de mundtlige, trykte og dupliserede kilder og arkivernes materiale. Hans Worsøes bøger har som nævnt de samme elementer, men trækker det centrale slægtshistoriske kildemateriale, kirkebøgerne, frem i et særligt afsnit, ligesom også de gennemgående problemer omkring datering. For at yde støtte til slægtsforskere, der kunne spore deres familier bagud til udlandet, har han forsynet Slægtshistorie – en vejledning med et nyttigt afsnit om slægtsforskning uden for landets grænser.

Med Hans Worsøes nye *Find dine rødder* har den slægtshistoriske håndbog fået en helt ny form. I et indledende afsnit, *Hvad er slægtshistorie*, sættes slægtshistorien ind i en større historisk, samfundsmæssig og social sammenhæng. Denne linje fortsættes i det følgende afsnit om *Den folkelige slægtsopfattelse*, hvor Hans Worsøe fremhæver betydningen for slægtsforskningen af

det sidste lille hundredårs udvikling med den lokalhistoriske og slægtshistoriske bevidstgørelse inden for nye kredse af befolkningen, til afløsning af det gamle bondesamfundets traditioner.

Den nævnte udvikling er også baggrunden for, at Hans Worsøe i afsnittet om *Arkivbesøg* må bruge plads på en længere redegørelse for de forholdsvis nye lokalhistoriske arkiver, deres indhold og arbejde. I øvrigt rummer bogen naturligvis de klassiske hovedemner, anetavle, efterslægtstavle og stamtavle, det slægtshistoriske materiale i landsarkiverne, Rigsarkivet og andre offentlige arkiver, navneskik, kirkebøgerne og andre slægtshistoriske kilder, breve og fotografier osv. I et afsnit om *Slægten og lokalhistorien* understreges værdien af, at man udbygger de nøgne slægtshistoriske data med stof til belysning af livsvilkår, boligforhold, sociale forhold, ja, hele lokalsamfundet.

Hans Worsøes bog kommer vidt omkring og rummer mange detaljer og data, men synes at være meget præcis. Undervejs er det hér blot bemærket, at det om folketællingen fra 1845 oplyses, at et af de få sogne, der mangler, er Gedsted (s. 140); det er dog ikke dette sogn, i Viborg amt, der mangler, men Godsted sogn i Maribo amt. Om skattemandtallene i Rigsarkivet fra perioden 1610-46 oplyses, at i det fra 1629 anføres for fæsterne herskabets navn (s. 188); men dette kan også forekomme i andre af disse mandtal. Og når det oplyses, at først i 1870'erne bredte den skik sig fra de højere sociale lag i byerne, at kvinder blev omtalt og tiltalt med deres mænds slægtsnavn (s. 117), må der være tale om en misforståelse; denne skik bredte sig flere steder allerede i slutningen af 1700-årene og begyndelsen af 1800-årene, men var endnu i slutningen af 1800-årene i visse fjernere egne og lavere lag ikke slået igennem.

Bogen afsluttes med en længere, sy-

stematisk opdelt litteraturvejledning og en række ordforklaringer. Et sagregister øger bogens værdi som håndbog; som sådan er den måske ikke helt så klar i opbygningen som de tidligere, hvilket er prisen for dens mere fængslende form; når kapitlet *I familiens egne gemmer* ikke er kommet med i indholdsfortegnelsen på s. 2, er det dog en fejl. Med et tekstomfang, der ikke er meget mere end det halve af det, man har i Fabritius og Hatts gamle håndbog, er der naturligvis meget, der ikke har kunnet tages med. Mere komplicerede problemer må man fortsat søge løst ved hjælp af denne, som Hans Worsøe i øvrigt også selv henviser til. Men der er ikke tvivl om, at Hans Worsøes nye bog, også med de mange illustrationer med uddybende tekster, vil kunne fange mange nye ind i slægtsforskernes kredse og dermed bidrage til en udbredelse af interessen for historien og ikke mindst lokalhistorien.

Ole Degn

Danske Domme 1375-1662. De private domssamlinger. Ved Erik Reitzel-Nielsen under medvirken af Ole Fenger. VIII: Registre samt supplement 1298-1651 (nr. 912-1202). (Det danske Sprog- og Litteraturselskab/C. A. Reitzels Forlag, 1987). XXII + 811 s., 390,40 kr.

Af hensyn til udnyttelsen af en så fylldig og vanskeligt tilgængelig kildeudgivelse som *Danske Domme* er det fundamentalt, at indgangsapparatet er i orden. Det skulle bind VIII sørge for. For en »almindelig« historiker, der søger kildemateriale til dagligdagen eller mentalitetshistorien, vil Ole Fengers ikke-juridiske sagregister være en stor hjælp; for andre ønskelige tilgangs-

vinkler findes et juridisk sagregister, stednavneregister og personregister. Og som den gennemarbejdede udgivelse, det drejer sig om, findes der i bind VIII yderligere håndskriftsbeskrivelse og håndskriftshenvisning, rettelser og tilføjelser samt forkortelser.

Tove Elklit

Pastoratsarkiver (Præste- og menighedsrådsarkiver). Møn og Bogø. Arkivregistratur. (Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, 1988). IX + 89 s.

Registraturen ligner i sin opbygning en række af de arkivregistraturer, der tidligere er udsendt fra Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm (kommunearkiver, skolearkiver).

Arkivalierne er registreret i 17 hovedgrupper (se s. 5), hvilket gør det let og overskueligt at se, om der er noget af interesse i de pågældende pastoraters arkiv. Yderligere hjælp kan hentes i indledningens afsnit om arkivernes indhold. I pastoratsarkiverne findes for eksempel ministerialbøger, fattigprotokoller og skolekommissionsarkivalier, alt materiale af stor interesse for blandt andet social-, mentalitets-, lokal- og personalhistorie.

Tove Elklit

Carl Rise Hansen: *Ydre Mission. Arkivfortegnelse.* Vejledning i benyttelse af Rigsarkivets samlinger til danske ydre missions historie. (Gad, 1988). 263 s. (= bind 1 i serien »Studier i Kristen Mission og Kulturpolitik«).

Denne arkivfortegnelse vil være et nødvendigt og godt hjælpemiddel for alle, der ønsker at beskæftige sig med *Ydre Missions historie*. Begyndere på området vil blive hjulpet af, at det ik-